

Posudek diplomové práce

Simona Martínková Racková: Vývojové tendence současné české poezie
(ÚČLLV FF UK 2006)

Předem je třeba vyzdvihnout, že autorka předložené práce patří k té menšině studentů literárněvědné bohemistiky, která je schopna důstojně se vyrovnat s materiálem poezie, a co víc, současné lyriky, na niž dosud nemáme vypracována charakterizační schémata ani rastry dějinného významu. Její předností - a skoro bych řekl výkladovým postojem - je schopnost shrnout či opsat významové účinky básnického tvaru, porozumět i ohodnotit autorské gesto; tato schopnost se přitom patrně opírá více o empatii a čtenářskou zkušenost než o soustavný strukturní popis či analýzu poetiky (srv. úlohu citací ve výkladu).

Terén, na který se kolegyně ve své diplomové práci vypravila, byl dosud zpracován několikrát, ať už z propedeutických, literárněkritických nebo i historických důvodů (přehled též viz M. Balaščík v Tvaru 2006, č. 2). Určité pokusy o rozčlenění nové poezie 90. let a přelomu století (nebo postižení některých jejích tendencí, jednotlivých tematických těžišť) tak sice existují, ale mají nestejnou přesvědčivost i systematičnost. Z těch, jež jsou mi známy, se mi jako nejvyrovnanější a nejúhrnnější jeví Trávníčkova kapitola pro dějiny poválečné poezie Na tvrdém loži psího vína; i ona však představovala spíše náčrt, týkala se pouze nových autorů 90. let a je ve svém záběru dnes už poněkud historizována, neboť vyjadřuje rozložení poetik před koncem století. Přehled, který pro chystaný svazek interpretací děl 90. let 20. století napsal - pokud mne paměť neklame - Petr Hruška, dosud nevyšel; časopis Tvar nyní začal uveřejňovat výtah z evidentně rozsáhlejší studie Miroslava Balaščíka na téma posuzované diplomové práce. Mám za to, že by autorka měla tezi své práce zveřejnit v podobě publicistické studie a zapojit se tak do probíhající literárně kritické diskuse, kde se potřeba celkového uchopení aktuální literární situace (próza je kupodivu zmapována lépe) staví zřejmě čím dál naléhavěji.

Kolegyně Martínková Racková vyšla ze studia 140 (!) básnických sbírek či knih, vytipovaných s přihlédnutím mj. k jejich kritickému ohlasu. U autorů vstupujících do literární komunikace před počátkem 90. let brala v úvahu až jejich nové práce ze sledovaného období. Seznámila se s dosavadními typologiemi či kritickými diferenciacemi básnické tvorby 90. let, jež shrnuje v úvodu. Dále se značnou nezávislostí navrhla vlastní škálu osmi (i do budoucna podle ní nosných) pozic současné lyriky (poetika krajiny - křesťanská poezie - krajiny (ne)všedního/městské krajiny - divišovská linie - bizarní krajiny slov/surrealistické dědictví - lyrika vzpomínky - milostné a erotické téma/ženská lyrika). Odvážně (což také znamená riskantně) přitom odhlédla od členění básnické tvorby podle generační příslušnosti, přičemž pojednávané sbírky starších autorů odtrhuje od logiky (vývojové i typové) jejich individuálního díla

(poslední Holubovy verše atd.). Vytěžila z toho závěr, podle něž vzdor vší rozmanitosti představuje současná česká poezie „homogennější celek, než by se zdálo při zběžném pohledu“; explicitní charakteristiku tohoto „celku“ (toho, co z něj celek dělá) by však pro případnou publikaci měla ještě doplnit.

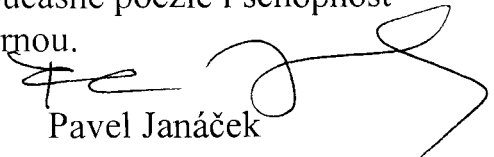
K předložené tezi mám dvě generální námitky:

1. Diferenciace a seskupování poetik na základě jednoho rysu či prvku (např. tématu) je nutně problematická; poetika je identifikovatelná až jako dynamický systém vícero rysů či prvků (s odlišením nutných a doplňkových složek); jeden izolovaný prvek přichází vždy do hry v celé řadě různých poetik. V předložené práci se to markantně týká např. tematické skupiny „poetiky krajiny“ (širě vzato všech víceméně trvalých rétorických obrátů, poloh či témat lyriky, jako je např. apelativnost, paměť či vzpomínka nebo celá historicky bohatě zatížená dichotomie vesnice/město). V rámci „poetiky krajiny“ (poezie inspirované venkovem nebo českou krajinou) si autorka kupř. podrobněji všímá dvou básníků: Šiktance a Borkovce. I když nepopírám roli krajinného či venkovského prostoru u obou autorů (zejména u Šiktance, kde jde ovšem zároveň o prostor tradiční kultury - folklor, mýtus atd.); podle mé čtenářské zkušenosti jde přeci jen u obou autorů o poetiky poměrně odlišné. U Borkovce ani nevnímám venkovskou motiviku jako složku dostatečně charakterizující (do popředí zde pro mne vystupují takové rysy jako „umnost“ či „znalost“, kontakt s uměleckými tradicemi světového i českého básnictví, po dlouhou dobu i výrazná stylizace nazírajícího lyrického subjektu „bez já“, atd. atd.).

2. Kladu otázku, nakolik lze podobnou typologii postavit bez historického zřetele (otázka, nakolik přihlížet anebo nepřihlížet ke generačnímu členění, do tohoto bodu spadá vlastně také). Tak předně, období 1990-2005 mělo samo svoji časovou dynamiku, přinejmenším v tom smyslu, že sestávalo z minimálně dvou etap. Pro tu první (do poloviny 90. let) je myslím i v oblasti nové lyriky charakteristický obrat do minulosti a aktualizace některých poetických masek a literárních stylizací z posledního století (Topol - kolářovská stopa, Typlt - avantgarda, Kasal - Halas/Diviš, Pižl - česká moderna atd., týká se to vesměs i křesťanského renouveau 90. let). Po tomto navazování, které jistě má své vnějškové i slohové důvody (potřeba ustavení kontinuity, postmoderní hra stylových citací), ale již na bázi výsledků, které vypracovalo, se pak diferencuje nová poezie druhé poloviny 90. let, ve svém tvarosloví daleko méně historizující a programní (příkladem je pro mne Petr Hruška); zda se od přelomu tisíciletí toto paradigma opět proměňuje a vytváří tak další, již třetí etapu, je otázka pro skutečné znalce, k nimž nepatřím.

Diplomová práce kolegyně Martínkové Rackové podle mne bohatě splňuje příslušné nároky, prozrazuje systematickou znalost současné poezie i schopnost interpretačního přiblížení k ní. Hodnotím ji jako výbornou.

31. 1. 06

Pavel Janáček